

УДК 378

ІЛІНА О.В.

ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ СУЧАСНОГО ВИХОВАННЯ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

Одним із основних завдань педагогічних вищих навчальних закладів є підготовка вчителя, який би забезпечив всебічний розвиток людини як особистості й найвищої суспільної цінності. Тільки педагог із високим рівнем розвитку організаторських умінь здатен виховувати учнів, які б за своїми характеристиками відповідали ідеалу виховання Української держави, вказаному в Концепції виховання дітей та молоді у національній системі освіти, а саме: були б гармонійно розвинутими, високоосвіченими, соціально активними й національно свідомими людьми, наділеними глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними якостями, родинними й патріотичними почуттями, були б носіями кращих надбань національної та світової культури, здатними до саморозвитку й самовдосконалення [5].

Аналіз психолого-педагогічної літератури з окресленої проблеми показав, що у вітчизняній літературі проблеми організаторської діяльності й формування необхідних для неї умінь довгий час окремо не розглядалися. Досліджувалися лише питання впливу однієї особистості на іншу, впливу особистості на маси й ролі особистості в історії. У 20-30 роки ХХ століття питання організаторських здібностей розглядалися у зв'язку з проблемами дитячого вожатства (Є.А.Аркін, А.С.Залужний, А.С.Макаренко).

Пізніше педагоги звернулися до цього питання лише наприкінці 50-х – на початку 60-х років ХХ століття. У той час було визначено основні вимоги до організатора й виділено необхідні якості (О.Г.Ковальов, В.М.Мясищев), порушена проблема формування організаторських здібностей школярів (В.М.Ніколаєв, С.В.Кондратьєва, дещо пізніше Л.І.Уманський).

Розв'язуючи проблему педагогічних здібностей, торкалися організаторських здібностей і вмінь Ф.М.Гоноболін, Н.В.Кузьміна, М.Д.Левітов. Організаторську діяльність розглядали С.В.Кондратьєва, Л.І.Уманський, О.М.Лутошкін.

Результати досліджень процесу формування педагогічних умінь учителя-вихователя розкриваються в роботах Ю.П.Азарова, А.П.Анісімової, Е.П.Бєлозерцева, А.М.Бойко, С.С.Вітвицької, О.А.Дубасенюк, С.Б.Єлканова, А.В.Іванченка, А.Й.Капської, Л.Ф.Спіріна, І.О.Синиці, Н.М.Тарасевич.

Результати аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з підготовки вчителя до виховної діяльності свідчать, що, визначаючи функціональний зміст педагогічної діяльності, більшість дослідників виділяє виховну діяльність як її важливу складову, але організаційні аспекти виховної діяльності потребують детальнішого розгляду і дослідження.

Важливим у дослідженні особливостей організаторської виховної діяльності вчителів із різним рівнем педагогічної майстерності є вивчення її мотивації. Між різними школами сучасної психології існують суттєві розходження в деяких деталях, пов'язаних із трактуванням поняття „мотив”. Ряд вчених під мотивом розуміють психологічне явище, яке стає спонукою до дії (К.К.Платонов), інші – усвідомлену причину, що лежить в основі вибору дій і вчинків особистості. Вважають також, що мотив – це те, що відображаючись у свідомості людини, служить спонукою до діяльності й спрямовує її на задоволення певної потреби. При цьому підкреслюють, що як мотив виступає не сама потреба, а предмет потреби (О.М.Леонтьєв). У теорії мотивації отримала широке розповсюдження точка зору, згідно з якою під мотивом слід розуміти саме опредмечену потребу. Тому під мотивом будемо розуміти внутрішню спонуку особистості до діяльності, пов'язану з задоволенням певної потреби. Тобто мотив діяльності дає відповідь на те заради чого вона відбувається.

Серед мотивів організаторської виховної діяльності були виділені:

- почуття обов'язку;
- страх перед невдачею;
- звичка виконувати вимоги керівництва;
- розуміння важливості організації виховної діяльності;
- прагнення утвердитися в колективі;
- прагнення заробити винагороду;
- інтерес до виховної діяльності.

Вчителям було запропоновано оцінити впливовість цих мотивів, давши відповідь на питання: “Які причини і якою мірою спонукають Вас до організаторської виховної діяльності?”.

Розставивши мотиви за рангом і оформивши результати у вигляді таблиці отримуємо:

Рангове місце	Рівень організаторської майстерності		
	Високий	Середній	Низький
I	Інтерес до виховної діяльності	Почуття обов'язку	Почуття обов'язку
II	Розуміння важливості організації виховної діяльності	Розуміння важливості організації виховної діяльності	Страх перед невдачею
III	Почуття обов'язку	Страх перед невдачею	Розуміння важливості організації виховної діяльності
IV	Звичка виконувати вимоги керівництва	Інтерес до виховної діяльності	Звичка виконувати вимоги керівництва
V	Прагнення утвердитися в колективі	Прагнення утвердитися в колективі	Прагнення утвердитися в колективі

VI	Прагнення заробити винагороду	Звичка виконувати вимоги керівництва	Інтерес до виховної діяльності
VII	Страх перед невдачею	Прагнення заробити винагороду	Прагнення заробити винагороду

Як видно з таблиці, значимість мотивів різна для різних рівнів майстерності.

Для вчителів із високим рівнем педагогічної майстерності на першому місці стоїть інтерес до виховної діяльності, в той час як цей мотив для групи вчителів з низьким рівнем майстерності займає передостаннє місце.

Високе значення в усіх вибірках мають мотиви розуміння важливості організаторської діяльності й почуття обов'язку.

Суттєвою відмінністю для різних рівнів педагогічної майстерності є те, що страх перед невдачею вчителями з високою майстерністю ставиться на останнє місце, в той час як у середнього й низького рівнів він стоїть відповідно на третьому і другому місці. Це свідчить про необхідність формування в майбутніх вчителів мотивації успіху, а не мотивації страху перед поразкою. При такій мотивації дії вчителя спрямовані на досягнення конструктивних, позитивних результатів на відміну від мотивації страху перед поразкою, коли людина прагне передусім уникнути осудження й покарання.

Можливість дослідити організаторську педагогічну діяльність, проаналізувати прямі й обернені взаємозалежності, що існують між її елементами дозволяє структурування професійних умінь, які формуються у процесі моделювання організаторської педагогічної діяльності, за функціями організаторської діяльності вчителя.

Вміння, необхідні для організаторської педагогічної діяльності, були поділені на: аналітичні, проектувально-цільові, орієнтаційно-пошукові, операційно-процесуальні і контрольні-оцінні.

З метою оцінки функціональних компонентів умінь, необхідних для

організаторської виховної діяльності, вчителів із різним рівнем педагогічної майстерності й аналізу залежностей між ними компетентними суддями (директорами й завучами шкіл) було проведене оцінювання сформованості відповідних функціональних компонентів

Для аналізу результатів дослідження, одержаних при застосуванні анкет, які містять бальні шкали, ми використовували методику О.В.Смірнова [7,117-121]. Суть її полягає у використанні так званих відносних частот. Оцінка кожного вміння проводилася за 5-ти бальною шкалою, де бал "5" означав наявність сформованого вміння на найвищому рівні, а бал "1" – на мінімальному. Для порівняльного аналізу за кожним показником підраховувалась сумарна кількість балів, одержана кожною групою опитуваних і далі вимірювалися відносні частоти або частки наявності вміння за наступним правилом: відносна частота дорівнює частці одержаного сумарного числа балів і можливого їх максимального числа.

Можливе максимальне число балів підраховувалося таким чином: найвища бальна оцінка анкети множиться на об'єм вибірки. Отримані дані зводяться до таблиці.

№	Функціональні компоненти професійних умінь	Рівень педагогічної майстерності		
		Високий	Середній	Низький
1	Аналітичний	0,94	0,77	0,58
2	Проектувально-цільовий	0,88	0,73	0,57
3	Орієнтаційно-пошуковий	0,93	0,76	0,56
4	Операційно-процесуальний	0,95	0,77	0,59
5	Контрольно-оціночний	0,94	0,79	0,61

Спостерігається чітка розбіжність оцінок розвитку функціональних

компонентів професійних умінь, необхідних для організаторської педагогічної діяльності, для педагогів із різним рівнем майстерності. Для педагога з низьким рівнем майстерності характерно те, що найменше в нього розвинуті проєктивно-цільовий й орієнтаційно-пошуковий компоненти, тобто він в першу чергу не вміє проєктувати і моделювати взаємодію з учнями в процесі виховної діяльності, зазнає труднощів при аналізі наявної ситуації. У цьому випадку організаторська діяльність зводиться до надання завдань учням і контролю за їх виконанням. Для майстра характерна висока результативність всього виховного процесу, високий рівень розвитку педагогічних умінь.

Для того, щоб зрозуміти, чим саме обумовлені дії з реалізації програми вирішення задач організаторської діяльності вчителів з високим рівнем педагогічної майстерності, необхідно з'ясувати існування взаємозв'язку між рівнем розвитку операційно-процесуального компоненту з іншими функціональними компонентами умінь, необхідних для організаторської виховної діяльності, а також визначити ступінь цього взаємозв'язку. Тобто необхідно визначити коефіцієнти кореляції.

Оскільки важливо дослідити діяльність викладачів з високим рівнем майстерності як бажаного результату підготовки студентів, то й коефіцієнти кореляції визначаємо для цієї групи.

Зробивши необхідні обчислення, отримуємо:

для операційно-процесуального і аналітичного компонентів коефіцієнт кореляції дорівнює 0,763;

для операційно-процесуального і орієнтаційно-пошукового – 0,829;

для операційно-процесуального і проєктивно-цільового – 0,678;

для операційно-процесуального і контрольно-оціночного – 0,573.

З отриманих результатів видно, що між рівнем розвитку операційно-процесуального і всіх інших функціональних компонентів умінь, необхідних для організаторської виховної діяльності, існує досить тісний зв'язок, оскільки отримані коефіцієнти кореляції лежать у межах від 0,57 до 0,83. Але між цими

рівнями нема тотожності, оскільки коефіцієнти кореляції не дорівнюють -1 і 1 і навіть близько не наближаються до цих значень. Для викладачів-майстрів рівень розвитку операційно-процесуального компоненту найбільшою мірою пов'язаний із рівнем розвитку орієнтаційно-пошукового і аналітичного компонентів, в той час, як коефіцієнт кореляції для операційно-процесуального і контрольно-оціночного компонентів значно менший.

Отже, для майстра організувати якусь справу означає не просто поспілкуватися з учнями, дати вказівки виконати певні дії й оцінити їх виконання, а в першу чергу продумати структуру майбутньої діяльності, спланувати виконання дій виходячи з вивчених особливих властивостей кожного з учнів і колективу в цілому, підібрати молодших організаторів і виконавців відповідно до мети діяльності й задач. Ці висновки підтверджуються також спостереженнями за діяльністю продуктивно працюючих педагогів.

Дослідження також показало, що вчителі-майстри вважають основними факторами підвищення продуктивності виховної організаторської діяльності рівень сформованості необхідних педагогічних умінь, вмільний індивідуальний підхід і постійний процес цілепокладання, корекції й конкретизації цілей виховної діяльності. Викладачі з низьким рівнем педагогічної майстерності серед значимих факторів виділяють досвід і особисті якості, а визначення, корекцію й конкретизацію цілей, довіру й повагу до учнів вважають не дуже важливими, мало уваги приділяють умілому індивідуальному підходу. Причини такої розбіжності полягають у різному підході до виховної діяльності.

Вивчення особливостей організаторської виховної діяльності вчителів з різним рівнем продуктивності педагогічної діяльності дозволило шляхом порівняльного аналізу виявити найбільш характерні тенденції організаторської діяльності вчителів із високим рівнем педагогічної майстерності.

Порівняльний аналіз діяльності педагогів із різним рівнем продуктивності дозволив виявити особливості вищих рівнів діяльності й з'ясувати, що в основі

організаторської майстерності лежить цілісна система відповідних знань і умінь.

Майбутні педагоги ще в період навчання в педагогічному вищому навчальному закладі повинні засвоїти не тільки знання з предмету, який у майбутньому викладатимуть, а й певну систему знань і вмінь, необхідних для виховної діяльності, без яких взагалі стає неможливим будь-який навчально-виховний процес. Існує також об'єктивна потреба у вивченні й узагальненні передового досвіду, який потребує наукового обґрунтування й подальшого розповсюдження.

Список використаної літератури

1. Азаров Ю.П. Искусство воспитывать.— М.: Просвещение, 1985.— 448с.
2. Дубасенюк О.А., Іванченко А.В., Вітвицька С.С. Педагогічна технологія в підготовці вчителя-вихователя: Методичний посібник.— Житомир: ЖДПІ, 1993.— 107с.
3. Ковалев А.Г. Психология личности.— М.: Просвещение, 1970.— 391с.
4. Кондратьєва С.В. Виховання організаторських здібностей старшокласників.— К.: Рад. школа, 1970.— 128с.
5. Концепція виховання дітей і молоді у національній системі освіти // Інформаційний збірник міністерства освіти України.— 1996.— №13.— С.2–16.
6. Лутошкин А.Н. Как вести за собой: Старшеклассникам об основах организаторской работы.— М.: Просвещение, 1986.— 208с.
7. Смирнов А.В., Смирнова Р.А. Статистическая обработка анкет, содержащих бальные шкалы // Резервы интенсификации учебно-воспитательного процесса педвуза: Межвузовский сборник научных трудов.— Кострома, 1990.— С.117-121.
8. Уманский Л.И. Психология организаторской деятельности школьников: Учебное пособие для студентов педагогических институтов.— М.: Просвещение, 1980.— 160с.